

Un congres la Oradea, inițiat de primarul Tiberiu Moșoiu

Col. dr. Constantin MOȘINCAT

Ațâțarea la ură

Prima condiție pentru un Congres: banii. Interesele economice și geografice, dintre vecini, crează punți și oportunități dar ne întrebăm: fost-au ele exploatare vreodată? Nu găsesc pozitiv răspunsul. Deși porniri au fost mai multe. În perioada interbelică de pildă, unii unguri, și cel mai cunoscut exemplu este al lui Mihaly Bánffy, ministrul care a reprezentat Ungaria la Trianon, apoi s-a repatriat fiind senator de drept în Parlamentul României Mari, după ce a fost primit cu onoruri regale la Sinaia de chiar Regele Ferdinand. Pentru armonizarea relațiilor reciproce au fost multe încercări, negocieri diplomatico-militare, procese gen „optanții”, ș.a. Chiar și un *Concordat* încheiat, se pare că în scop electoral, cu Vaticanul, la 1928¹, în spatele căreia ireidenta maghiară acționa nestingherit, denunțat abia de Guvernul lui Petru Groza. „Noi vom jertfi dacă trebuie zeci de milioane, pentru a salva situația materială și culturală a Bisericii noastre, care e însăși mântuirea poporului maghiar de aici și pot să vă asigur, că izbânda noastră va fi deplină”². Pe baza acestui document diplomatic minoritarii greco-catolici din Ardeal au căpătat mai multe drepturi decât le-au avut în imperiul bicefal! Vaticanul (prin biserica unită) devine proprietar peste mii de hectare de păduri, pășuni, clădiri, case parohiale, biserici etc. În Ardeal, pe care astăzi le revendică, în plus, școlile catolice erau finanțate de Statul Român, majoritar ortodox. Aceste instituții de învățământ au fost un important factor de propagare a catolicismului în România. Asupra lor, Statul Român nu mai avea nici un drept. Orice asemănare cu realitatea de asătăzi e pu întâmplătoare? Astfel, în perioada ce a urmat mulți preoți, călugări și călugărițe din ordinele religioase catolice au desfășurat o intensă activitate de spionaj în defavoarea Statului Român³.

Ținutul secuiesc⁴

Relațiile româno-ungare, de-a lungul unui mileniu, și nu cum pretind ei, de stăpânire a Ardealului, sunt sintetizate de istoricul militar Mircea Dogaru, în zece etape rigurose încadrate și caracterizate, folosind surse românești și ungurești în abordare. Luările de poziție ungurești din ultima vreme, au renunțat la privirea asupra trecutului îndepărtat, fixând cu obstinație faptul că la Trianon au pierdut două treimi din teritoriu. Teoriile vechi, se sprijină și pe unele surse care citau, de pildă ziarul evreiesc de limbă maghiară *Egyenlöseg*, în care, numărul din 5 iunie 1920, după semnarea Păcii de la Trianon, Evreii din Ungaria deplângeau soarta ungarilor, după ce românii îi salvaseră de la pogromul declanșat de „garda roșie” și „garda albă” ungurească împotriva lor!

Analiza fenomenelor trecute și reflectarea lor în actualitate întră în sfera de observație științifică a istoricului care are datoria să informeze corect și complet opinia publică, mai ales despre evenimente de primă însemnătate. Iată de ce considerăm de actualitate și de necesitate o argumentare științifică,

¹ Concordatele au fost folosite de Biserica Romano-Catolică încă din Evul Mediu cu Franța, Portugalia (1857, 1886), Prusia (1821), Bavaria (1871), Spania (1831, 1855, 1904), Elveția (1828, 1845, 1888), Austria, Rusia, etc. Dintre toate acestea, cel cu Rusia nu a fost pus în aplicare, rămânând în vigoare legile țării. După primul război mondial, cele mai importante Concordate au fost încheiate cu Polonia (1925), Lituania (1927), Germania (1933). Concordatul semnat cu Italia datează din 1929, când s-a creat și noul stat al Cetății Vaticanului. Deoarece multe dintre guverne nu au studiat amănunțit aceste trimiteri condiționale sau termeni conjugați echivoc înainte de a semna asemenea acte diplomatice, s-au dovedit ulterior a fi „păcălite”. Văzându-se induse în eroare, unele guverne au denunțat concordatul, iar altele au cedat în fața abilităților verbale ale reprezentanților desemnați de papă. Așa s-a întâmplat și în cazul Concordatului cu România. Concordatul cu România a fost semnat la 10 mai 1927 de către Vasile Goldiș (ministru de Externe) și Iuliu Maniu (prim-ministru), ambii greco-catolici, sub presiunile regelui Ferdinand al României, care nu dorea să strice relațiile cu Occidentul și, în mod special, cu Vaticanul. Discuțiile despre Concordat au început în 1921, la propunerea Vaticanului, în timpul guvernării Averescu, tratativele fiind secrete. Opinia publică din România a aflat de acesta doar în 1928, prin denunțarea în paginile ziarului „Telegraful Român” din Sibiu. Marea majoritate a intelectualilor români își dau seama că, în forma în care a fost semnat Concordatul, s-a produs o mare greșeală politico-diplomatică a reprezentanților Statului Român. Protestele, discuțiile tensionate, dezbaterile pe această temă etc. apar tot mai mult și, în ciuda acestora și a nemulțumirilor exprimate de ierarhia ortodoxă, în anul următor, 1929, Parlamentul României aprobă încheierea actului diplomatic, fără a face un studiu amănunțit asupra sa. Să fie oare și proiectul de Lege al apărării Naționale tot o asemenea păcăleală, pe care românii o acceptă pe termen lung?, de vreme ce se pune în discuție să ne apere alții? EROARE!

² *Legea Românească*, nr. 30, p. 7, anul 1924

³ Vezi Onisifor Ghibu, *Acțiunea catolicismului unguresc și a Sf. Scaun în România întregită*, Cluj 1934

⁴ Col. dr. Constantin Moșincat, *Secuții sunt moși? Ungurii nu știu cine sunt!*, în *Cetatea Cavalerilor* nr.1(29)2023

obiectivă, a unui fenomen atât de disputat cum a fost tratatul de la Trianon. Și din nou acest subiect devine actual tâta vreme cât niște concetățeni, deși nu se declară secui, pretind pentru cineva „ținut secuiesc” și instrumentează acte fără acoperire reală, în care supra-solicită drepturi pentru minoritari, care în fapt subminează dreptul „minoritarilor” români din comunitatea respectivă. Și ca dovadă stau datele Institutului Național de Statistică privind recensământul din 2012, în care nu apare nici un „secui” în evidența declarată!

Este adevărat că Tratatul de la Trianon, locut cu un larg lobby evreiesc, reglementa și un contencios dintre Ungaria și România, dar acesta ocupa un loc restrâns în ansamblul tratatului, deși, desigur, nu lipsit de importanță, diferend disputat, în perioada interbelică, la instanțele internaționale și tranșat în favoarea României. Nu vom insista cu prezentarea tratatului, fie și numai rezumativ, dar vom reține din conținutul său, cu scopul de a pune în lumină asupra părții sale esențiale, Trianon-ul a reprezentat practic un tratat de pace între Ungaria și restul lumii.

Pornind de la acest adevăr încercăm să clarificăm măcar în parte chestiunea. Istoria ungarilor este una fără rădăcini. Acest fapt i-a determinat, mereu, să scotocească prin lume pentru a se lega de ceva trainic și mai ales răsunător, magnific. Pentru dovezi vom apela la cele dintâi izvoare scrise despre prezența lor europeană. cu teoria „deșertării de locuitori a Daciei” prin Aurelian, iar românii să fie așezați în Ardeal după maghiari. Corifeii școlii ardelene S. Micu Klain, Gheorghe Șincai și Petru Maior au combătut cu argumente istorice, lingvistice, geografice, etnografice, etc. teoriile ungurești absurde, asupra cărora nu insistăm. Mai întâi Xenopol, apoi și Dimintre Onciul, au combătut, pas cu pas, teoria roesleriană, aducând contra argumente pentru fiecare dintre ideile susținute de istoricul austriac. Teoria a fost preluată și de către istoricul ungar Hunfalvi, dar fără a aduce alte dovezi, decât ipoteze care falsificau prin propagandă adevărul.

Până la descoperirea *Cărților geților*, a lui Nicolo Zeno (1575) apelam la surse maghiare, care fiind izvoare scrise, „legitimau” originea și așezarea ungarilor în Câmpia Panonie și în Ardeal. Una dintre acestea, des amintite, este cronică lui Anonimus, notarul regelui Bella, autorul cronicii „Gesta Hungarorum” (*Faptele ungarilor*). Dintre regii care purtau acest nume, istoriografia mai nouă și mai deplin cunoscătoare a problemelor izvoarelor l-a eliminat pe cel dintâi și pe cel din urmă (Bela I și Bela al IV-lea). Rămâneau în discuție ceilalți doi Bela, al II-lea și al III-lea, iar dintre aceștia, în perioada interbelică era preferat un notar al regelui Bella al III-lea, probabil un prepozit de Strigoniu, cu numele Petru, iar lucrarea sa scrisă pe la anul 1200, pe baza unor cronici mai vechi din anii 1066 – 1067; sau poate un călugăr cu numele Posá (Pousa) ajuns mai târziu episcop al Bosniei și apoi mare vornic în perioada Bulei de aur (1222). *Nibelungenlied* (Cântecul Nibelungilor), epopee eroică germană, capodoperă a literaturii medievale europene, care datează, probabil, de la începutul secolului al XIII-lea a fost redactată de un poet anonim originar din Austria. Alcătuită în 39 de cânturi, epopeea cuprinde două părți distincte, prima narând aventurile și omorârea lui Siegfried, cavaler curajos, fiu al regelui Sigismund, și a doua relatând acțiunile de răzbunare întreprinse de Krimhilda, văduva viteazului cavaler, cu ajutorul lui Attila. Pornind de la nunta lui Attila, regele hunilor, cu Krimhilda, nuntă care, este descrisă în amănunt, cu amintirea tuturor oaspeților: „Din Rusia și din Grecia veneau oameni mulți călări, se vedeau poloni și **valahi...., ducele Ramunc din Țara Valahilor**, cu 700 de oameni ce vin ca păsările în zbor...” Rapsodul, care probabil trăia în vecinătatea unde știa că trăiau valahi, a socotit că ei nu puteau lipsi nici de la nunta lui Attila, așezându-i alături de pecenegi, vecinii românilor din veacurile IX-X. Fiind, așa cum menționam mai sus, scrisă pe la anul 1200, pe baza unor poeme mai vechi, de pe la anul 1160, este deci aproape contemporană cu cronicile notarului Anonymus și a lui Nestor din Kiev, care *pomenesc pe români în Transilvania*. (Vezi Academia R.P.R., Dicționar Enciclopedic Român, vol. III, K-P, Editura Politică, București, 1965, p. 510; Vezi și P.P.Panaitescu „Introducere la istoria culturii românești - Problemele Istoriografiei române”, Editura Minerva, București, 2000, p. 117-118).

Un document datând din sec. XIII amintește de cneazul Ursu, cel de la poalele munților Harghitei, unde este astăzi satul Vlăhița (Olahfalu), cu toată zestre moștenită de la acesta de către succesorii săi. Cronică lui Simon de Keza amintește de faptul că pe acea vreme **secuii** foloseau alfabetul românesc (chirilic), ceea ce înseamnă că aceștia (românii) erau cei mulți. Conscripția din 1733 din Protopopiatele Odorhei și Treiscaune consemnează faptul că erau 66 comune ortodoxe, cu 56 de biserici, confirmate și

de istoricul secuilor Orban Balazs. Cercetările istoricilor români Sabin Opreanu și Popa-Lisseanu au dovedit procesul de secuizare a românilor aceluși ținut. Procesul mai vechi de secuizare s-a accentuat când Europa națiunilor se contura și când s-a statuat acel drum al „destinului” modern, în care ungurii voiau totul pentru sine, ca națiune, ei neadmițând nimic în jurul lor.

Idea că sunt un neam „apostolic” destinat să apere și să salveze creștinătatea, sub sfânta „*coroană maghiară*” și că minoritățile au o viață „ideală în regatul milenar”, sunt deja teorii dovedite ca false, de sorginte fascistă și demontate în substratul lor propagandistic sub pretextul „Ungaria Mare” cu tot, trecute prin două tratate de pace, internațional acceptate și parafate.

Intenția de-a forma un stat cu o populație - sub jumătatea majorității - formată din cehi, slovaci, sârbi, croați și români - a dus la prelungirea primului război mondial - inițiat de Casa magnaților unguri - cu încă un an. Armistițiul din 11 noiembrie 1918, numai ungurii nu l-au acceptat, ei fiind învinșii din Imperiul austro-ungar, iar împăratul și regele lor Carol I, abdicase și fugise din țară (de la Viena). În acea vreme atrocitățile din Ardeal au fost comise de ungurii, cică „bolșevici” (uitându-se faptul că guvernul bolșevic, a lui Bella Kun, se instalase abia în martie 1919!), iar ororile au fost comise tot de ungurii din vechea armată imperială, secuii Diviziei 20, comandați de colonelul Karol Kratochwill, trecuți sub jurisdicția guvernului Karoly Mihaly, instalat la Budapesta și ca și cei din „rongyos garda”, de mai târziu, din 1940, tot unguri erau. Contează cum și cine le poruncea? Nu! Pentru că ungurii nu-și asumă răspunderea nici pentru Rugul aprins la Beliș, din ordinul lui Urmansky, nici de Divizia de Secui de sub comanda lui Kratochwill, nici de bolșevicii lui Bella Kun!

Moldovan Grigoriu, care la Cluj scotea ziarul bilingv (cum a apărut și primele numere ale revistei Aurora, la Oradea) încercau să promoveze „**unitatea culturală**” (Dar asta cu ungurii nu se poate!). Același profesor, de la catedra de literatură română de la Universitatea din Cluj, se întreba în 1908 ce minune se poate întâmpla pentru o unire a românilor, care mai bine de 25% trăiesc în două Imperii vecine, cum ar putea oare fi „strâmtorate până întra-colo să-și nimicească teritoriile proprii cu dezmembrarea Bucovinei, Basarabiei ori a Transilvaniei”². Și nu se poate spune că autorul acelor rânduri nu cunoștea situația din Ungaria, din imperiul bicefal, și pe cel țarist, ba din contra, tocmai de aceea, bazat pe tradiția istorică, întărea ideile sale. În revista Ungaria, pe care el o patrona, profesorul Moldovan a luat atitudine și a scris despre mișcarea națiunilor nemaghiare, după „compromisul fatal” de la 1867, al împăratului Francis Iosif cu magnații unguri de la Budapesta, contrar realității demografice în care 5 milioane de unguri erau stăpânii a 7 milioane. Atunci cea lege a naționalităților - a indus idea libertății aparente - pe care Coloman Tisza, la 1875 a pretins „neaplicarea” ei! A combătut teoriile și activitățile lui Hunfalvi, dar și lipsa de reacția a Academiei Române, patronate de Regele Carol, față de Austria.

Apoi a fost încercarea ca revista Aurora să apară în ediție bilingvă, până când s-au supărat autorii unguri. Mă tot întreb: de ce oare politicienii - din ambele țări - nu pricep că interesele geografice și istoria ce ne-a intersectat, ar fi benefică ambelor țări și popoare vecine sub raport economic dacă s-ar acționa în mod unitar. Tendința serioasă de apropiere e mereu opstrucționată de politica „bățului prin gard”, sub și cu pretexte diferite. Mica Antantă, alcătuire de odinioară, nu i-a inclus pe toți vecinii, aducându-i chiar în poziție de dușmani. Mai recent grupul de la Vișegrad, parcă i-a copiat programul. Politica unei țări trebuie să se acomodeze la noile realități și împrejurări externe, având ca obiectiv prioritar: PACEA! Pentru cunoașterea unui popor este nevoie întâi de toate să i se cerceteze „resursa sufletească”, reflectată de cultura sa. Ori afișarea permanentă a unei false „superiorități” a culturii maghiare reprezintă o temă folosită în vremea imperiului dualist pentru a „stăpâni și ține sub ascultare” pe iobagii în opinci care se școleau la Academii occidentale. Realitățile cumulate în timp au depășit respectiva etapă, nivelată, de ambele părți, cu „spirit sovietic”, etc, etc. Sub acest raport între extremele geografice ale Europei - între Urali și Oceanul Atlantic - culturile sunt întinse și diferite, chiar și în condițiile migrației masive din ultimul pătrar de veac. Obiceiurile noi, occidentale, n-au alterat nici spiritual și nici psiho-moral popoarele din Estul continentului. Nu istoria politică ci spiritul fiecărei națiuni trebuie așezat la temelie negocierilor pentru croirea unui parcurs nou pentru gând și suflet. Acesta este crezul acelor care înțeleg să extragă din haosul trecut o fărâmbă de speranță.

Căutătorii de PACE sunt mai puternici decât cei care preferă și supraînaltă- între unguri și români - un adevărat și de netrecut *Zid chinezesc al vrajbei*? Oare care tabără va birui. Ori nici nu va mai conta, căci vor lipsi cei care să se bucure, la sfrșitul măcelului.

Un congres neținut

Francezul Guernut, secretarul „Ligii drepturilor Omului”, continuând în 1925 „Voiajul de studii asupra minorităților din România”, cerut să-și susțină conferința concluziilor sale la București dar a fost împiedicat de mulțimea studenților. Avocatul Al. Bacaloglu, doctor în drept, a publicat o scrisoare de protest față de persoanele „necuvincioase”, expulzate din țară deoarece aduceau ofensă în contra ideii de patrie, în contra religiei, contra regimului monarhic; cei ce formează această ligă sunt francmasoni (deci internaționali), și ateii. Guernut prin organizația al cărei purtător de cuvânt este, în permanență se slujește la Paris de tot ce i se trimite mai calomnios și mai trivial la adresa țării de către toți străinii și înstrăinații din țară.

Deși Clujul numără aproape 120.000 locuitori și aea numai decât 14 farmacii și deși în anul 1921 s'au fixat cinci locuri de farmacii noi dintre cari numai pentru una s-a dat concesiune - și aceasta nedeschisă - totuși farmaciștii patroni susțin și au influențat chiar și pe unele dintre autorități să creadă că Clujul nu mai are nevoie de înființări noi de farmacii și ca atare să suprimă și cele patru locuri vacante ce mai rămăsesse din anul 1921. Tot așa se prezenta situația și în alte orașe mai mari din Ardeal ca: Arad, Oradea-Mare, Satu-Mare, Sighetul-Marmației, Sibiu, Brașov, Timișoara, Odorhei, Zălau. Afară de acestea sunt o mulțime de localități centre administrative de plasă cu câte 30—50 comune cu o populație de 25—40 mii locuitori și pentru cari nu s'au dat concesiuni noi de farmacie de un timp de 30—50 ani. (Ineu, Buziași, Pâncota, Covasna, Tinea, Salonta-Mare, Năsăud, Șimleul-Silvaniei, Seini, ș. a.).

Având în vedere de o parte că în Ardeal erau încă o mulțime de farmaciști români valoroși capabili și cu pregătiri temeinice cari ar putea contribui mult la dezvoltarea industriei farmaceutice naționale, de altă parte pentru a se putea continua opera de naționalizare a orașelor o datorie imperioasă a Statului ar fi ca aceste locuri vacante dela orașe și din centrele mai mari de clasă să le distribue în timpul cel mai scurt - ca în trecut prin concurs fără examen - și exclusiv numai între farmaciștii români și astfel să le dea toate posibilitățile ca elemente românești capabile să se desvolte în interesul comun al farmaciei române. Mai mulți farmaciști români licențiați nepatroni cu studii s-au scandalizat de ce numai minoritarii aveau drept a fi patroni!

Asupra stărilor minorităților Al Bacaloglu susținea că adepții lui Guernut falsificau adevărul. În Ardeal minoritățile luau avânt în toate domeniile în timp ce românilor le pierdea entuziasmul pe măsură ce bunacuviniță era înlocuită de „șmecheria balcanică”. Mai îngrijitor și simptomatic se înfățișează darul de aproape 28 milioane, care s'a dat lui Urmanczy, ucigașul Moșilor dela Beliș, care a comandat arderea pe rug în toamna anului 1918 și căiuia după cererea de revizuire a delegatului ministrului de Domenii și Agricultură N. Bossie i s'a dat acest surplus de aproape 28 milioane ca preț de expropriere, pe când nici delegatul Ministrului și nici alt organ al Statului chemat nu a făcut apel la forul competent: Curtea de Apel din Cluj. Adică și atunci ca și acum se fura cu legea! Societatea evreiască - care aranjase „arendarea” pădurilor a devastat 13,000 jugăre de pădure, iar Moșii prin avocatul lor Amos Frâncu, sperau că instanța nu va admite societății evreești scutirea și devastarea ultimei păduri bătrâne de molid, ce se află în masivul Urmanczy și se cadea în favoarea Moșilor din comunele învecinate. Nici Regele Ferdinand n-a făcut dreptate Moșilor, cu toată vizita făcută în zonă și pe Muntele Găina în 1924, la centenarul iancului! Ca și în trecut „subvenția mascată” primită din afara țării dă avânt și crează dezavantaj și inechitate. Loialitatea față de stat a fost un deziderat spre care minoritarii din România nu s-au înghesuit, dar nici n-au fost obligați. O asemenea atitudine a viciat armonia de fiecare zi.

În perioada interbelică primarul Tiberiu Moșoiu (29 noiembrie 1933 și 2 noiembrie 1935), a inițiat un fond pentru ca la Oradea să se organizeze un Congres⁵ la care să ia parte oameni de cultură români și maghiari, care în opinia profesorului de drept echivala cu o adevărată *Conferință de pace!* Doar că evenimentul nu a avut loc niciodată! De ce? Un posibil răspuns: URA care a cuprins lumea, societatea ungurească umilită de acea decizie politică „nem, nem soha”(nu, nu niciodată - luată la

⁵ Nicolae E. Vasile, *Un congres amânat*, în *Vrerea* nr.1-4/1936, p.2 6

parafarea tratatului de pace de la Trianon – 4 iunie 1920). Spre ce prăpastie s-a îndreptat lumea, acum știm.

Ce au moștenit românii de la imperiul habsburgic?

Cunosc terenul în care a încolțit sămânța acestui necaz, căușele care au produs această încolțire, sinceritatea biblică și vindecarea prin iubirea de adevăr. Entuziasm n-a fost căci nici n-am iubit, nici nu-i vom iubi pe unguri sau austrieci. Dar, s-a pus vreodată întrebarea: vor avea oare nevoie să-i iubim? Ori doar interese ca să-i amăgească pe români?

În urechile românilor, în special al celor din Ardeal, cuvântul «ungur» sună foarte șod. Sensul acestui cuvânt constă în: sânge străin, unul care nu-i de religia ta, care nu-ți vrea binele; e ceva din a cărui spirit nimic nu-i iertat a lua, cu care e păcat a te amesteca, înrudi. Și ar mai fi și alte interpretări devenite adevărate porunci de respectat. Dar să le luăm cu binișorul. La auzul cuvântului «ungur», spus chiar și în germană, românul deja și-a auzit sentința și baiul necazului său. La auzul aceluia îl străpung sulitele prin inimă prin necazurile-baiurile suportate de generațiile trecute. În aceasta vorbă este concentrată amărăciunea, chinul și durerea multor secole de împilare. Până la 1848 toate chinurile iobăgiei s-au datorat habsburgilor și »ungurului», suferință dură de aproape o mie de ani, și peste care s-a suprapus cea <<habsburgică>>, vreo 300 de ani. Își poate închipui cineva ce catalog lung de suferințe, și câte mai pot fi acolo însemnate, și câte lacrimi au putut înmuia hârtia suplicelor neluate în seamă de către „drăguțul” împărat de la Viena?! Au știut românii că iobăgia nu era invenție ungurească? Orizontul european românii nu-l vedeau căci orice intervenție pașnică era o „hârtie împăturită”, iar cele zgomotoase erau strivite cu roata, prin execuție publică pentru înfricare, ca în cazul lui Horea și ortacii săi. Prevederile de la Viena, și pacea de la 1815, unde românii nu avuseseră reprezentare, le-a barat orice speranță, deși deviza Libertate și Egalitate, Horea o spusese înaintea revoluției franceze. Românii erau trecuți, de la unii la alții, sub protectoratul Marilor Puteri de atunci. Și pentru că multe căpetenii erau cu dibăcie înlăturate, pe români numai suferința lor i-a interesat, numai pe stăpânii locului îi vedeau din an în an, din secol în secol. Un „animal sălbătăcit” nici atunci nu se apropie cu iubire de acela care l-a sălbătăcit, când îl îmbie cu pâine, scriau analiștii epocii. În zadar se laudau ungurii că la 1848 au dus „războiul de independență” și au eliberat pe români, căci adevărul este altul. Dar propagandistic au reușit să înduplece Cancelaria Habsburgică de la Viena. Nu a crezut nimeni că în Centru Europei răsărise un popor nou, cu idei noi, cu administrație nouă, cu o lume nouă. Nu au crezut, nici naivii, cu toate că citiseră pe drapelele ungurești ideile: «libertății - egalității - fraternității», pentru că, pentru a fi, în adevăr, egali cu stăpânii – care se credeau ungurii -, să fi fost „frați” cu aceia care ieri, alaltăieri, mânau românii pe brazdă, era mai mult decât ideal. Și asta s-a văzut mai târziu când pretindeau tuturor să fie unguri!

Nici ungurii, nici nimeni altcineva, nu putea scrie, nici din greșeală, un asemenea text, deși s-a greșit, pentru că nu s-a valorizat cultura și perspectiva politică care s-a deschis în vremea revoluțiilor de la 1848, cu acea inteligență puțină și necultivată, în mijlocul atâtor înșelăciuni și amăgiri, românii s-au aliat cu inamicii ungurilor – cu habsburgii -, care erau provocatorii răului originar. Și acea alianță nu viza faptul că românii erau împotriva independenței ungurilor. Nu, ei s-au ridicat la luptă împotriva acelor care voia să-i supună, să le șteargă neatârtnarea, adică a punctului 12 din declarația ungurilor, de alipire a Transilvaniei la Ungaria. Ori ungurii tocmai voiau să le pună obroc românilor. Aceia care, în decurs de secole, au scurmat pământul ca iobagi, în primul moment al libertății nu cugetară, nu judecară situația decât prin nevoia proprie, nu prin evantaiul de supunere altei împărății. Ei au priceput, flexibil, ca să-și răzbune suferința proprie prin mijloace proprii nu prin comună acțiune cu a unurilor. Dar nici ungurii nu i-au băgat în seamă pe români. Ei se voiau a fi pe mai departe numai stăpâni.

Iobăgia n-a fost paradis, în nici una din formele în care s-a manifestat. Ținerea de minte, înregistra în memoria colectivă că izvorul din deal se revarsă numai spre vale dacă nu-i îngrijit, fapt ce avea să le motiveze acțiunea românilor la momentul favorabil. Dar după 1848, românii din toate provinciile locuite de ei, au ajuns pe aceleași mâini străine, sub dinastia Habsburgică, sau influența acesteia. În Ardeal au împărtășit ordinea constituțională și au fost trădați chiar de Împăratul de partea căruia s-au așezat, și al cărui tron l-au salvat la vremea revoluției de la 1848.

Va urma- Antologie – față în față